

**ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В ЗЛОЧИНАХ,
ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ПОВОДЖЕННЯМ ЗІ ЗБРОЄЮ,
БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ**

**CONDUCTING SEARCH IN CRIMES RELATED TO ILLEGAL HANDLING OF WEAPONS,
AMMUNITION OR EXPLOSIVES**

**Татарин І.І., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівський державний університет внутрішніх справ**

**Комісарчук Ю.А., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівський державний університет внутрішніх справ**

**Чайковська А.Р., студентка IV курсу факультету № 1
Львівський державний університет внутрішніх справ**

Стаття присвячена дослідженню проведенню обшуку у злочинах, пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в контексті норм національного законодавства та окремих наукових праць. Звернуто увагу на особливості до підготовки проведення вказаної слідчої (розшукової) дії та її здійснення на різних етапах.

Правові реалії в Україні на даний час склались таким чином, що утвердження і забезпечення засади верховенства права є водночас і основним завданням, і обов'язком держави. Реалізація і дотримання засади верховенства права в усіх видах суспільних відносин в Україні є однією з причин активного реформування системи кримінального процесу. Однак чинним законодавством виокремлено випадки можливого і необхідного тимчасового обмеження гарантованих прав і свобод у кримінальному процесі.

Одним з таких прав учасників кримінального провадження є право на недоторканність житла чи іншого володіння особи, яке гарантується як основним законодавчим актом України – Конституцією України, так і кримінальним процесуальним законодавством України.

У статті було порушено питання визначення низки проблематичних аспектів, пов'язаних з реалізацією положень чинного законодавства України стосовно проведення обшуку житла чи іншого володіння особи у кримінальному провадженні на практичному рівні та було наведено шляхи їх усунення та вирішення. Проаналізовано процесуальні особливості цієї слідчої дії, зокрема порядок її проведення, документування результатів та забезпечення дотримання прав учасників. Окрему увагу приділено криміналістичним аспектам: методам виявлення, вилучення та фіксації речових доказів, які мають особливе значення для розкриття таких кримінальних правопорушень.

У висновку до статті було акцентовано увагу на тому, що незважаючи на певні недоліки у законодавстві України стосовно питання проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, кримінальне процесуальне законодавство рухається у правильному напрямку на шляху до удосконалення нормативно-правової бази України, вдосконалюючи національне законодавство найкращими приписами міжнародного права.

Ключові слова: докази, кримінальне провадження, етапи, права та свободи, учасники, тактика, слідчі (розшукові) дії, стадії.

The article is devoted to the study of the issues of conducting a search in crimes related to the illegal handling of weapons, ammunition or explosives in the context of the norms of national legislation and individual scientific works. Attention is drawn to the peculiarities of preparing for the specified investigative (detective) action and its implementation at different stages.

The legal realities in Ukraine have currently developed in such a way that the establishment and provision of the rule of law is both the main task and the duty of the state. The implementation and observance of the rule of law in all types of social relations in Ukraine is one of the reasons for the active reform of the criminal procedure system. However, the current legislation identifies cases of possible and necessary temporary restriction of guaranteed rights and freedoms in criminal proceedings.

One of such rights of participants in criminal proceedings is the right to inviolability of housing or other possessions of a person, which is guaranteed by both the main legislative act of Ukraine – the Constitution of Ukraine, and the criminal procedural legislation of Ukraine.

The article raised the issue of identifying a number of problematic aspects related to the implementation of the provisions of the current legislation of Ukraine regarding the search of a person's home or other property in criminal proceedings at a practical level and provided ways to eliminate and resolve them. The procedural features of this investigative action were analyzed, in particular the procedure for its conduct, documenting the results and ensuring compliance with the rights of the participants. Special attention was paid to forensic aspects: methods of detecting, seizing and fixing material evidence, which are of particular importance for the disclosure of such criminal offenses.

The conclusion to the article emphasized that despite certain shortcomings in the legislation of Ukraine regarding the issue of conducting a search of a person's home or other property, criminal procedural legislation is moving in the right direction on the path to improving the regulatory framework of Ukraine, improving national legislation with the best provisions of international law.

Key words: evidence, criminal proceedings, stages, rights and freedoms, participants, tactics, investigative (search) actions, stages.

Постановка проблеми. Конституція України передбачає захист прав і свобод кожного громадянина та проголошує, що людина, її життя, здоров'я, честь та гідність, недоторканість і безпека визначаються найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Військові дії на території України зумовили збільшення кількості злочинів, пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Ефективність розслідування зазначених злочинів напряму залежить від тактики проведення та процесуального обґрунтування необхідності проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема, обшуку, при проведенні якого тимчасово обмежується гарантоване

у кримінальному процесі право на недоторканність житла чи іншого володіння особи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню проблематики проведення обшуку житла чи іншого володіння особи у кримінальному провадженні, у тому числі у злочинах, пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами приділяли увагу такі українські вчені, як: Ю. П. Аленін, М. В. Багрій, О. В. Білоус, О. А. Білічак, С. Ю. Бутенко, С. С. Вітвіцький, А. О. Волобоян, О. О. Волобуєва та інші. Незважаючи, що вказане питання досліджували багато науковців, проте лишаються проблемні питання, які вимагають вирішення.

Метою статті є аналіз проблематики проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, зокрема, у злочинах, пов'язаних з незаконним поводженням із зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами та шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Розслідування та розкриття незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами залежать від правильної організації тактичного проведення початкових СРД, найважливішими з яких вважаються слідчий огляд та обшук.

У той же час вивчення матеріалів кримінальних проваджень дозволяє дійти висновку, що під час провадження зазначених СРД через допущені помилки процесуального й тактичного характеру у слідчих виникають різні труднощі в збиранні та оцінці доказів, що, у свою чергу, негативно впливає на своєчасність та якість розслідування. На наш погляд, цьому сприяє як недостатня криміналістична підготовка слідчих і працівників оперативних підрозділів, так і недооцінювання значущості цих СРД [4, с. 160].

Під час розслідування незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами обшук, як правило, проводять на початковому етапі, тому його результати містять початкові відомості, які доводять причетність певних осіб до вчинення кримінального правопорушення і є основою для формування версій та планування розслідування [4, с. 170].

Місцем проведення обшуку під час розслідування незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами, насамперед, є окрема квартира, де проживає підозрюваний (28 %); приватний будинок та прибудови до нього (44,8 %); гараж (8 %); місцевість, що знаходиться у його власності (1,6 %), транспортний засіб (5,6 %). Також проведення обшуку може здійснюватися в орендованих приміщеннях (2,4 %), у службових приміщеннях за місцем роботи (4 %), житлі родичів, друзів, знайомих, близьких осіб і прилеглих до нього споруд та місцевості (3,2 %); на територіях садових товариств (0,8 %) та в транспортних засобах, які не належать підозрюваному (1,6 %) [5].

Першим етапом у загальному порядку проведення обшуку є підготовчий. У теорії та практиці криміналістики та кримінального процесу підготовчий етап проведення обшуку характеризується переважно тим, що саме на цій стадії кримінальної процесуальної діяльності слідчий, прокурор, дізнавач здійснюють збирання, перевірку та дослідження фактичних даних, які дають підстави вважати про те, що в об'єкті, який мається намір обшукати мають місце речі чи предмети, відшукування і вилучення яких сприятиме встановленню обставин, які підлягають доказуванню при досудовому розслідуванню у кримінальному провадженні.

Починається підготовчий етап проведення обшуку тим, що відповідна службова особа опрацьовує інформацію щодо необхідності проведення обшуку у тому чи іншому місці на предмет доцільності. У залежності від джерела отримання інформації про необхідність проведення обшуку залежатиме арсенал пізнавальних дій відповідної посадової особи. Джерело отримання інформації про необхідність проведення обшуку в тому чи іншому місці є визначним для підготовчого етапу проведення обшуку, оскільки саме з джерелом отримання такої інформації працюватиме конкретний слідчий, прокурор, дізнавач, щоб перевірити допустимість та належність доказів, щоб, у першу чергу, для самого себе зрозуміти чи є необхідність у тимчасовому обмеженні права особи на недоторканність житла чи іншого володіння, або чи буде таке тимчасове обмеження співмірне з тією метою, яку прагне досягти досудове розслідування в цілому. Згідно з частиною 3 статті 234 КПК України, «слідчий за погодженням із прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку та здійснює низку організаційних заходів» [1].

Водночас, при здійсненні практичної діяльності, мають місце випадки коли підготовчий етап проведення обшуку розпочинається за результатами інших слідчих (розшукових) дій, у тому числі негласних.

Слід додати, що є випадки, коли обшук розпочинається одразу з робочого етапу. Так, спірним у криміналістичних вченнях щодо етапів обшуку є право слідчого, прокурора увійти до житла чи іншого володіння особи в невідкладних випадках до постановлення ухвали слідчого судді з метою проведення обшуку.

Таким чином, твердження про обов'язкове місце підготовчого етапу в процесі проведення обшуку є не абсолютним.

Перед обшуком варто з'ясувати такі дані:

- про особу обшукуваного: його соціально-демографічні, психологічні ознаки, характер, спосіб життя, схильності, звички;

- про об'єкт обшуку: його розташування, під'їзди, підходи, поверх, планування, наявність запасних і засекречених виходів і тайників, планування місцевості, наявність засобів зв'язку, охорони, сигналізації, додаткових приміщень, інформації про транспорт, його номери, марку та місце стоянки;

- про об'єкти пошуку: їхні основні зовнішні ознаки та особливості 268, кількість, імовірне місце приховування [6].

Від отримання і вивчення зазначених даних на підготовчому етапі проведення обшуку, залежить його результативність у цілому.

Робочий етап проведення обшуку, який слідує за підготовчим характеризується в науці криміналістики як етап безпосередньо проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Так, з урахуванням завдань, що послідовно вирішуються в ході обшуку, пропонується виділяти чотири його підетапи:

- 1) попередній;
- 2) оглядовий;
- 3) детальний;
- 4) підетап фіксації результатів обшуку [2].

Попередній підетап характеризується безпосереднім прибуттям учасників проведення обшуку до об'єкту, обшук якого планується. Така звичайна діяльність відповідних суб'єктів є досить простою, однак навіть і у випадку з прибуттям до місця проведення обшуку слід дотримуватися певних криміналістичних правил, щоб залишитися непоміченими для особи, яка може бути причетною до вчинення кримінального правопорушення. Такі конспіративні заходи сприяють раптовому початку проведення обшуку, а тому, власне, зможуть забезпечити його результативність.

Перебування учасників проведення обшуку поблизу будинку, в якому планується його проведення, повинно бути здійснено протягом досить нетривалого проміжку часу, без створення зайвого шуму.

Розташовуватися у місцях проведення обшуку необхідно таким чином, щоб виключити можливість бути виявленими через дверне вічко чи замковий отвір як із квартири де буде проводитись обшук, так і із квартир сусідів [2].

Вдалою рекомендацією з такого приводу є те, що поблизу підходу до житла, в якому проводиться обшук, необхідно зосередити певну кількість правоохоронців, які б своєю присутністю надавали можливість забезпечити недопущення інших осіб для проведення обшуку, щоб завчасно не повідомити обшукуваній особі про те, що відбувається із зовнішньої сторони його житла чи іншого володіння.

При відкритті дверей до житла чи іншого володіння особи при проведенні обшуку має бути здійснено таким чином, щоб вони не могли бути зачинені власником у разі виявлення працівників правоохоронного органу. У такому

випадку слід використати додатковий предмет, який при створенні проміжку між дверями і дверною рамою слід вставити в отвір. Усе це унеможливить спробу особи закрити двері.

Слід зауважити, що увесь процес першочергового проникнення до житла чи іншого володіння має бути здійснений з використанням безперервного відеозапису, при цьому поняті мають заходити відразу за слідчим, прокурором, дізнавачем, а особа, яка здійснює записуючі дії (спеціаліст) – відразу позаду них.

В ухвалі слідчого судді не повинно бути даних, розголошення яких може перешкодити провадженню інших слідчих (розшукових) дій, наприклад, в одній ухвалі вказується кілька осіб у яких необхідно провести обшук.

У подальшому слідчий, прокурор, дізнавач, пропонують особам добровільно видати для вилучення предмети та речі, визначені в ухвалі слідчого судді, а також інші речі, які мають значення для кримінального провадження. Але досить часто мають місце випадки, коли обшукувана особа надає тільки частину речей, визначених в ухвалі. У такому випадку слідчий, прокурор, дізнавач, можуть продовжити обшук у зв'язку з частковим виданням речей, зазначених в ухвалі слідчого судді.

Після ознайомлення із станом речей у житлі чи іншому володінні особи слідчий, прокурор, дізнавач сприймає нову інформацію стосовно розташування та особливостей приміщення, визначає найбільш ймовірні місця знаходження розшукуваного, звертає увагу на місця, які потребують особливого обстеження, застосування спеціальних пошукових засобів та прийомів та розпочинає оглядовий підетап проведення обшуку.

На цій стадії остаточно визначається план проведення обшуку, розподіляються обов'язки між учасниками проведення обшуку, уточняється порядок роботи у житлі чи іншому володінні особи.

За результатами здійснення вищевказаних дій настає змістовна частина обшуку – детальні обстеження та пошук.

Стадія детального обшуку є найбільш складною та відповідальною особливістю проведення обшуку, так як в ході цієї стадії безпосередньо досліджується місце обшуку та відшукуються розшукувані предмети.

На цьому етапі реалізується найбільше тактичних прийомів і методів обшуку. В.В. Пясковським запропоновано тактичні прийоми обшуку, які найчастіше використовуються в криміналістичній практиці, зокрема:

1. Послідовний та вибіркового методу обстеження. При послідовному методі слідчий під час обшуку рухається тільки в обраному напрямку та оглядає об'єкти які зустрічаються по черзі переходячи від одного до іншого. При вибіркового методу в першу чергу досліджуються місця найбільш вірогідного зберігання розшукуваних об'єктів.

2. Одиночний та роздільний пошуки. Прийоми обираються залежно від кількості осіб, які проводять обшук (один слідчий, чи разом з іншим слідчим, чи оперативними співробітниками).

3. Сумісний та роздільний пошуки. При сумісному пошуку слідчий приймає на себе, наприклад: тактичну сторону обшуку, а помічник (спеціаліст-криміналіст) технічну. Роздільний пошук означає самостійність дій кожної особи що обшукує, що потребує від них достатньої підготовки.

4. Паралельне та зустрічне обстеження. Паралельне обстеження здійснюється при проведенні обшуку в просторому приміщенні або на ділянці місцевості. Якщо приміщення зашарашане предметами обстановки, більш зручний зустрічний обшук: перша особа, яка обшукує рухається вздовж однієї із стін приміщення, а інша особа рухається вздовж іншої стіни. Зустрівшись, вони оглядають центр приміщення.

5. Обстеження без порушення та з порушенням цілісності об'єктів, що перевіряються. В останньому випадку можуть зламуватися сховища, підпорюватися обшиття меблів або шви на одязі, розкриватися вмонтовані в стіни тайники тощо.

6. Метод порівняння однорідних предметів, у результаті порівняння нерідко виявляється невідповідність розмірів предметів або частин приміщень та може вказувати на наявність тайника.

У криміналістичній науці існує твердження, що обшук завершується фіксацією результатів проведення слідчої (розшукової) дії та вилученням предметів, зокрема, з метою їх наступного експертного дослідження [3].

Вказане твердження обґрунтовується тим, що фактом фіксування результатів обшуку в протоколі завершується ця слідча (розшукова) дія. Таким чином, здійснивши обшук житла чи іншого володіння особи, вилучивши предмети, визначені ухвалою слідчого судді, слідчий фіксує всі необхідні відомості в протоколі, а завершення складання протоколу, вручення його копій учасникам фактично і є закінченням обшуку.

Однак, варто вказати, що згідно з частиною 10 статті 236 КПК України, обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді в обов'язковому порядку фіксується за допомогою аудіо- та відеозапису [1].

Саме цей нормативний припис КПК України певною мірою вказує на іншу позицію, зокрема стосовно того, що безперервний відеозапис повинен мати місце протягом усієї процедури проведення обшуку.

Варто згадати, що відповідно до частини 1 статті 107 КПК України, рішення про фіксацію процесуальної дії за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування приймає особа, яка проводить відповідну процесуальну дію, а за клопотанням учасників процесуальної дії застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим, надає можливість переконливо стверджувати, що порядки аудіо- та відеофіксації обшуку нерідко застосовувалися у практичній діяльності до внесення описаних вище змін до КПК України у 2017 році.

Так, згідно з частиною 3 статті 236 КПК України, перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала й надана її копія [1].

Дослідження зазначеного припису на дає нам підстави стверджувати, що моментом початку обшуку є безпосередньо факт оголошення змісту ухвали слідчого судді, якою надано дозвіл на проведення обшуку того чи іншого житла або іншого володіння.

Однак, за таких умов, не можна не врахувати правовий зміст пункту 2 частини 1 статті 107, а також частини 10 статті 236 КПК України, де визначено, що виконання ухвали слідчого судді, суду про проведення обшуку в обов'язковому порядку фіксується за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів [1].

Таким чином, ми переконані, що не можна називати заключний етап проведення обшуку як «фіксація результатів обшуку», а більш логічною буде назва цього етапу як «фіксація проведення обшуку та його результатів».

Водночас слід додатково вказати на ті закономірності проведення обшуку, що він потребує фіксації не лише результатів його проведення, а й порядку, оскільки, наприклад, створення обшукуваною особою перешкоджання роботі слідчого, прокурора, дізнавача також має значення для кримінального провадження, зокрема це може вплинути на хід подальшого досудового розслідування.

Висновки. На підставі вище наведеного, можна стверджувати, що на підготовчому етапі слідчий, прокурор, дізнавач обов'язково мають вжити заходів, направлених

на те, щоб надати документальне підтвердження власності та місцезнаходження нерухомого майна або іншого володіння особи, в якому планується проведення обшуку, а також довести причинно-наслідковий зв'язок з обставинами вчинення кримінального правопорушення та об'єктом, в якому планується проведення обшуку. Робочий етап проведення обшуку є найбільш складним з усіх інших його етапів, оскільки характеризується найбільшою кількістю прийомів і методів, які повинні бути врахованими особою, яка безпосередньо проводить зазначену слідчу (розшукову) дію. Саме на робочому етапі досягається мета проведення обшуку в цілому, зокрема відшукують речі та інші об'єкти, які передбачені в ухвалі слідчого судді

або, які іншим чином мають значення для кримінального провадження. Важливою передумовою збереження результатів проведення обшуку, отриманих доказів, реалізації прав учасників кримінального провадження, а також інших кримінальних процесуальних гарантій, є належне фіксування такої кримінальної процесуальної діяльності. Після завершення пошуку необхідних речей, документів, їх необхідного вилучення, фіксація робочого етапу обшуку припиняється. Згідно з практикою Європейського суду з прав людини, органам досудового розслідування варто неухильно дотримуватися положень ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку, зокрема, щодо речей і документів, які варто вилучити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 15.01.2024).
2. Криміналістика: підручник. / В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. К.: «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.
3. Нікітіна-Дудікова Г.Ю. Розслідування насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, вчиненого щодо малолітньої особи: навчальний посібник. Вінниця, 2018. 291 с.
4. Методика розслідування незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами : монографія / Сергій Сергійович Вітвіцький, Олена Олексіївна Волобуєва, Артур Олегович Волобоев. Київ : ВД «Дакор», 2021. 308 с.
5. Волобоев А. О. Тактичні особливості обшуку за фактом незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами. Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського: науковий журнал. Том 30 (69). Вип. № 5. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 200.
6. Криміналістика : підручник / Р. І. Благута, О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. 4-те вид., перероб. і допов. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 820 с.